

DOMSTOLENS DOM
den 14 december 1995 ^{*}

I mål C-312/93,

angående en begäran enligt artikel 177 i EEG-fördraget, från Cour d'appel i Bryssel, att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS

och

Belgiska staten

angående tolkningen av gemenskapsrätten avseende nationell domstols befogenhet att på eget initiativ bedöma den nationella rättens förenlighet med gemenskapsrätten,

meddelar

DOMSTOLEN

sammansatt av G.C. Rodríguez Iglesias, ordförande, C.N. Kakouris, D.A.O. Edward, J.-P. Puissochet och G. Hirsch, avdelningsordförande, samt G.F. Mancini (referent), F.A. Schockweiler, J.C. Moitinho de Almeida, P.J.G. Kapteyn, C. Gulmann, J.L. Murray, P. Jann och H. Ragnemalm, domare,

^{*} Rättegångspråk: franska.

generaladvokat: F.G. Jacobs,
justitiesekreterare: R. Grass, justitiesekreterare, och H.A. Rühl, avdelningsdirektör,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

- Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS, genom P. van Ommeslaghe, advokat i Bryssel,
- den belgiska regeringen, genom P. Duray, conseiller adjoint vid utrikesministeriet, i egenskap av ombud, och B. van de Walle de Ghelcke, advokat i Bryssel,
- den franska regeringen, genom C. de Salins, sous-directeur vid rättsavdelningen vid utrikesministeriet, och H. Renié, secrétaire des affaires étrangères vid samma avdelning, båda i egenskap av ombud,
- Europeiska gemenskapernas kommission, genom S. van Raepenbusch, vid rättstjänsten, i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS, företrätt av V. Piessevaux, advokat i Bryssel, den belgiska regeringen, företräd av P. Duray och B. van de Walle de Ghelcke, den franska regeringen, företräd av H. Renié, och kommissionen, företräd av S. van Raepenbusch, har avgivit muntliga yttranden vid sammanträdet den 16 mars 1994,

och efter att den 4 maj 1994 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

med hänsyn till beslutet av den 13 december 1994 om återupptagande av förhandlingen,

efter att Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS, företrätt av P. van Ommeslaghe, den belgiska regeringen, företrädd av B. van de Walle de Ghelcke, den tyska regeringen, företrädd av G. Thiele, Assessor vid förbundsekonoministeriet, i egenskap av ombud, den grekiska regeringen, företrädd av V. Kontolaimos, biträdande juridisk rådgivare vid Statens rättsliga råd, i egenskap av ombud, den spanska regeringen, företrädd av A. Navarro González, generaldirektör för verket för juridiska och institutionella gemenskapsfrågor, R. Silva de Lapuerta och G. Calvo Díaz, abogados del Estado, vid statens rättstjänst, samtliga i egenskap av ombud, den franska regeringen, företrädd av H. Renié och C. Chavance, secrétaire des affaires étrangères vid rättsavdelningen vid utrikesministeriet, båda i egenskap av ombud, samt kommissionen, företrädd av C. W. A. Timmermans, biträdande generaldirektör, vid rättstjänsten, har avgivit muntliga yttranden vid sammanträdet den 4 april 1995,

och efter att den 15 juni 1995 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

Genom beslut av den 28 maj 1993, som inkom till domstolen den 10 juni, har Cour d'appel i Bryssel med stöd av artikel 177 i EEG-fördraget begärt ett förhandsavgörande angående tolkningen av gemenskapsrätten avseende nationell domstols befogenhet att på eget initiativ bedöma den nationella rättens förenlighet med gemenskapsrätten.

- 2 Denna fråga uppkom inom ramen för ett förvaltningsrättsligt förfarande mellan Peterbroeck, Van Campenhout & Cie (nedan kallat "Peterbroeck") — ett "société en commandite simple" — och belgiska staten avseende skattesatsen för företag utan hemvist i Belgien.
- 3 Under räkenskapsåret 1974 tog Continentale & Britse Trust BV (nedan kallat "CBT") — ett bolag bildat enligt nederländsk rätt — ut den avkastning på 6 749 112 BFR, som tillkom det i egenskap av aktiv bolagsman, ur bolaget Peterbroeck. Under beskattningsåret 1975 beskattades CBT som ett företag utan hemvist i Belgien och därför begärde Peterbroeck, i egenskap av CBT: s företrädare i Belgien, den 22 juli 1976 och den 24 januari 1978 omprövning av detta beslut hos Regionaldirektören för direkta skatter (nedan kallad "direktören").
- 4 Eftersom direktören genom ett beslut av den 23 augusti 1979 lämnade större delen av begäran utan bifall, väckte Peterbroeck — som handlade i sitt eget namn och i mån av behov för CBT: s räkning — den 8 oktober 1979 talan vid Cour d'appel i Bryssel. I det skede som förfarandet i huvudmålet för närvarande befinner sig i avser denna talan endast den skattesats som är tillämplig på den avkastning som CBT har uppburit, vilken direktören har fastställt till 44,9 procent, medan skattesatsen inte skulle ha kunnat överstiga 42 procent om det varit ett bolag bildat enligt belgisk rätt som uppburit avkastningen.
- 5 Först vid Cour d'appel framförde Peterbroeck att tillämpningen av en högre skattesats för bolag som är etablerade i Nederländerna än för belgiska företag utgör ett, i artikel 52 i fördraget förbjudet, hinder för etableringsfriheten.
- 6 Den belgiska staten hävdade att detta påstående utgjorde en ny grund som inte kunde tas upp till prövning, eftersom det hade framförts efter utgången av den frist som följer av de sammantagna bestämmelserna i artiklarna 278 andra stycket, 279 andra stycket och 282 i den belgiska lagen om inkomstskatt (code des impôts sur les revenus, nedan kallad "CIR") i den lydelse som var gällande vid tidpunkten för de faktiska omständigheter som förfarandet vid den nationella domstolen avser.

Enligt dessa bestämmelser kan grunder som inte har åberopats i begäran hos direktören, och som direktören inte heller har prövat på eget initiativ, åberopas av sökanden antingen i överklagandet eller i en skrivelse som inlämnas till justitisekreteraren vid Cour d'appel. Denna möjlighet förfaller efter en frist av sextio dagar räknad från det att direktören lämnat in såväl en bestyrkt avskrift av det tvistiga beslutet som alla handlingar som avser begäran. Det framgår av akten att det i belgisk rättspraxis anses att en grund är ny i den mening som avses i dessa bestämmelser om den innebär att det för första gången tas upp en fråga som på grund av sitt syfte, sin natur eller sin rättsliga grund skiljer sig från de frågor direktören har haft att bedöma.

- 7 Cour d'appel ansåg att det förhållandet att artikel 52 i fördraget för första gången åberopades som rättslig grund för talan inför den var att anse som en ny grund i den mening som avses i de tillämpliga bestämmelserna i CIR. Denna domstol ansåg även att dessa bestämmelser hindrade domstolen att på eget initiativ beakta en grund som den skattskyldige inte längre kunde åberopa. Inledningsvis påpekade domstolen dock att tillämpningen av dessa förfaranderegler såväl inskränkte dess befogenhet att bedöma om den nationella lagstiftningen överensstämmer med gemenskapsrätten som dess möjlighet att enligt artikel 177 i fördraget begära att domstolen skall lämna ett förhandsavgörande avseende en fråga om tolkning av gemenskapsrätten.
- 8 Cour d'appel framhöll vidare att det i belgisk rättspraxis beviljades undantag för grunder som baserades på överträdelse av ett begränsat antal rättsprinciper i nationell rätt, i synnerhet preklusion av möjligheten att beskatta och verkan av res judicata, även om förfarandereglerna i fråga var tillämpliga på flertalet av de grunder som baserades på nationell rätt.
- 9 Slutligen erinrade Cour d'appel om domstolens rättspraxis, som ålägger de nationella domstolarna att säkerställa det rättsliga skydd som följer av gemenskapsrättens direkta effekt för enskilda och som ger dessa domstolar behörighet att vidta nödvändiga åtgärder för att åsidosätta de nationella bestämmelser som eventuellt förhindrar gemenskapsrättens fulla verkan.

- 10 Med beaktande av det hittills anförda har Cour d'appel beslutat att förklara målet vilande och begära att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande beträffande följande fråga:

”Skall gemenskapsrätten tolkas så att en nationell domstol som handlägger en tvist angående gemenskapsrätt måste åsidosätta en bestämmelse i nationell rätt som den anser leda till att den nationella domstolens befogenhet att tillämpa gemenskapsrätten — vars tillämpning den skall säkerställa — blir beroende av att käranden i målet uttryckligen yrkar detta inom en snäv tidsfrist som dock inte är tillämplig på åberopande av grunder som bygger på en överträdelse av ett — visserligen begränsat — antal principer i nationell rätt, i synnerhet preklusion av möjligheten att beskatta och verkan av res judicata?”

- 11 Med hänsyn till sakförhållandena i målet vid den nationella domstolen, såsom de framgår av hänskjutningsbeslutet, vill den nationella domstolen i huvudsak få klarhet i för det första om gemenskapsrätten utgör ett hinder för tillämpningen av en nationell förfaranderegulering som — under sådana förhållanden som de i det föreliggande förfarandet i målet vid den nationella domstolen — hindrar en nationell domstol som inom ramen för sin behörighet handlägger ett mål att på eget initiativ bedöma förenligheten av en intern rättsakt med en gemenskapsrättslig bestämmelse, om denna bestämmelse inte har åberopats inom en viss tidsfrist av den enskilde. För det andra vill den nationella domstolen veta om gemenskapsrätten utgör ett hinder för tillämpningen av en sådan regel när denna regel kan göras till föremål för undantag vid vissa typer av yrkanden som grundar sig på internrättsliga principer.

Första delen av frågan

- 12 Vad gäller första delen av frågan såsom den har omformulerats bör det erinras om att det enligt en fast rättspraxis åligger medlemsstaternas domstolar att med tillämpning av den samarbetsprincip som anges i artikel 5 i fördraget säkerställa det rättsliga skydd för enskilda som följer av gemenskapsrättens direkta effekt. I avsaknad av gemenskapsrättslig reglering på området skall det i den nationella rättsordningen i varje medlemsstat anges vilka domstolar som är behöriga och regleras

vilka förfaranden som finns tillgängliga för att väcka talan som är avsedd att tillförsäkra enskilda de rättigheter som följer för dem av gemenskapsrättens direkta effekt. Dessa förfaranden får emellertid varken vara mindre förmånliga än de som avser liknande talan enligt nationell rätt eller göra utövandet av de rättigheter som följer av gemenskapsrätten praktiskt taget omöjligt eller alltför svårt (se särskilt domarna av den 16 december 1976, Rewe, 33/76, Rec. s. 1989, punkt 5, och Comet, 45/76, Rec. s. 2043, punkt 12—16, dom av den 27 februari 1980, Just, 68/79, Rec. s. 501, punkt 25, av den 9 november 1983, San Giorgio, 199/82, Rec. s. 3595, punkt 14, av den 25 februari 1988, Bianco och Girard, 331/85, 376/85 och 378/85, Rec. s. 1099, punkt 12, av den 24 mars 1988, kommissionen mot Italien, 104/86, Rec. s. 1799, punkt 7, av den 14 juli 1988, Jeunehomme och EGI, 123/87 och 330/87, Rec. s. 4517, punkt 17, av den 9 juni 1992, kommissionen mot Spanien, C-96/91, Rec. s. I-3789, punkt 12, och av den 19 november 1991, Francovich m. fl., C-6/90 och C-9/90, Rec. s. I-5357, punkt 43).

- 13 I detta avseende finns det även anledning att erinra om att domstolen redan har uttalat att en nationell rättsregel som hindrar genomförandet av det förfarande som föreskrivs i artikel 177 i fördraget skall åsidosättas (se dom av den 16 januari 1974, Rheinmühlen, 166/73, Rec. s. 33, punkterna 2 och 3).

- 14 Vid tillämpningen av dessa principer måste varje fall, i vilket frågan gäller om en nationell förfarandebestämmelse gör det praktiskt taget omöjligt eller alltför svårt att tillämpa gemenskapsrätten, bedömas med beaktande av den ställning denna bestämmelse har inom förfarandet i dess helhet, dess förlopp och särdrag vid de olika nationella domstolarna. Ur denna synvinkel finns det anledning att i förekommande fall beakta de principer som det nationella rättssystemet bygger på, som till exempel skyddet för rätten till försvar, principen om rättssäkerhet och principen om förfarandets riktiga förlopp.

- 15 I detta fall kan den enskilde enligt bestämmelserna i nationell rätt inte längre åberopa en ny grund som baserar sig på gemenskapsrätten vid Cour d'appel när fristen på sextio dagar — räknat från det att skattedirektören har lämnat in en bestyrkt avskrift av det tvistiga beslutet — har gått ut.
- 16 Även om den frist på sextio dagar som sålunda föreskrivs för den enskilde inte i sig förtjänar kritik, finns det emellertid skäl att betona de särdrag som präglar det förevarande förfarandet.
- 17 För det första är Cour d'appel den första domstol som kan begära ett förhandsavgörande från EG-domstolen, eftersom den direktör som handlägger tvisten i första instans utgör en del av skatteförvaltningen och följaktligen inte utgör en domstol i den mening som avses i artikel 177 i fördraget (se i detta avseende dom av den 30 mars 1993, Corbiau, C-24/92, Rec. s. I-1277).
- 18 För det andra började den frist — vars utgång hindrade den nationella domstolen att på eget initiativ bedöma förenligheten av en nationell rättsakt med gemenskapsrätten — att löpa från och med det att skattedirektören lämnade in en bestyrkt avskrift av det tvistiga beslutet. Det framgår dock av akten att den period, inom vilken nya grunder kunde åberopas av sökanden, till följd därav hade löpt ut vid den tidpunkt då Cour d'appel höll muntlig förhandling, vilket innebär att den nationella domstolen fråntogs möjligheten att göra denna bedömning på eget initiativ.
- 19 För det tredje förefaller det inte som om någon annan nationell domstol under ett senare förfarande på eget initiativ kan bedöma förenligheten av en nationell rättsakts överensstämmelse med gemenskapsrätten.

- 20 Det förefaller slutligen som om omöjligheten för de nationella domstolarna att på eget initiativ beakta grunder som baserar sig på gemenskapsrätten skäligen kan motiveras av sådana principer som rättssäkerhetsprincipen eller principen om förfarandets riktiga förlopp.
- 21 Svaret på frågan från Cour d'appel i Bryssel blir således att gemenskapsrätten hindrar tillämpningen av en nationell förfaranderegulering som — under omständigheter som de i det ifrågavarande förfarandet vid den nationella domstolen — förbjuder den nationella domstolen vid vilken talan har väckts att på eget initiativ och inom ramen för sin behörighet bedöma om en nationell rättsakt är förenlig med en gemenskapsrättslig bestämmelse som inte inom en viss tidsfrist åberopats av den enskilde.

Andra delen av frågan

- 22 Med beaktande av det hittills anförda är det inte nödvändigt att undersöka andra delen av frågan såsom den har omformulerats ovan.

Rättegångskostnader

- 23 De kostnader som har förorsakats av den tyska, den grekiska, den spanska och den franska regeringen samt Europeiska gemenskapernas kommission, som har inkommit med yttrande till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN

— angående den fråga som genom beslut av den 28 maj 1993 förts vidare av Cour d'appel i Bryssel — följande dom:

Gemenskapsrätten hindrar tillämpningen av en nationell förfaranderegul som — under omständigheter som de i det ifrågavarande förfarandet vid den nationella domstolen — förbjuder den nationella domstol vid vilken talan har väckts att på eget initiativ och inom ramen för sin behörighet bedöma om en nationell rättsakt är förenlig med en gemenskapsrättslig bestämmelse som inte inom en viss tidsfrist åberopats av den enskilde.

Rodríguez Iglesias

Kakouris

Edward

Puissochet

Hirsch

Mancini

Schockweiler

Moitinho de Almeida

Kapteyn

Gulmann

Murray

Jann

Ragnemalm

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 14 december 1995.

R. Grass

G.C. Rodríguez Iglesias

Justitiesekreterare

Ordförande